

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Поморська академія в Слупську (Республіка Польща)
Коледж Санта-Фе (США)
Центральна бібліотека Болгарської академії наук (Болгарія)
Державний університет Сан-Паулу (Бразилія)
Інститут мов (Федеративна Республіка Німеччина)
Західноукраїнський національний університет (Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека
імені І. П. Котляревського
Державний історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви»

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 листопада 2022 року

Полтава

Людмила Чередник,
к. філол. наук, доцент,
м. Полтава

Олена Лісничка,
завідувачка відділу комплектування та
наукової обробки документів НТБ,
м. Полтава

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЗВО

В інформаційному суспільстві, у якому ми зараз живемо, новітні технології обіймають чільне місце в усіх сферах суспільної діяльності. Трансформаційні процеси стосуються і бібліотек як одного з найдавніших культурно-освітніх закладів.

В умовах сьогодення «бібліотеки перетворюються в сучасні культурно-інформаційні центри, у яких глобальні процеси інформатизації здійснюються на кількох рівнях: комп'ютеризації, автоматизації функціональних підсистем та інформатизації на базі системно-мережних інформаційних технологій» [1, с. 28]. Поєднання традиційних та електронних ресурсів визначає якісні показники розвитку бібліотеки, а задоволення інформаційних потреб користувачів у сучасній бібліотеці ЗВО є лакмусовим папірцем її роботи.

Місія бібліотеки як структурного підрозділу університету полягає в забезпеченні доступності документів, інформації, знань для ефективного розвитку освітньої та наукової діяльності на основі максимально повного задоволення інформаційних потреб науковців, викладачів і студентів. Важко не погодитися зі словами відомого американського письменника й історика Шелбі Фути, який сказав:

«Університет – це лише група будинків, зібраних навколо Бібліотеки... Бібліотека – це Університет» [3].

Упродовж останнього часу в багатьох наукових книгозбірнях закладів вищої освіти почали функціонувати електронні бібліотеки, які сприяють покращенню реалізації освітньої функції як головної у їхній діяльності. Новітні інформаційні технології запроваджуються і в роботу Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» – одного з провідних ЗВО України.

Насамперед розглянемо роботу електронного каталогу (ЕК) як складника електронної бібліотеки.

Відповідно до «Положення про електронний каталог» він є «складовою частиною довідково-бібліографічного апарату (ДБА) науково-технічної бібліотеки» [4].

ЕК розкриває склад і зміст бібліотечного фонду друкованих, аудіовізуальних, електронних документів і використовується для забезпечення вільного доступу до інформаційних ресурсів науково-технічної бібліотеки, організації багатоаспектного інформаційного пошуку, активної пропаганди нових надходжень до фонду бібліотеки та документів, що зберігаються в фондах бібліотеки.

Безумовно, впровадження електронного каталогу сприяє підвищенню якості підготовки спеціалістів та рівня науково-дослідницької роботи в університеті шляхом надання оперативної інформації та повного задоволення інформаційних запитів всіх категорій користувачів.

ЕК включає бібліографічні записи, організовані за єдиними правилами, що передбачають єдині принципи і нормативи обробки документів та їхнього компактного зберігання, багаторазового використання інформації про документи, об'єднує в собі функції алфавітного, систематичного, предметного й інших каталогів і карток.

Варто зазначити, що електронний каталог виконує низку важливих функцій, з-поміж яких слід назвати такі:

1) реєстрація та наукова обробка нових надходжень відповідно до нормативних вимог з бібліографічної обробки документів та за міждержавними стандартами;

2) аналітична обробка нових надходжень;

3) інформування користувачів про нові надходження до фонду науково-технічної бібліотеки;

4) забезпечення навчального процесу, наукових досліджень і сфери управління університету бібліографічними даними про документи, що зберігаються у бібліотечному фонді за заголовком опису, тематикою, вихідним даним, ключовими словами, інвентарним номером тощо;

5) інформування про шлях документа в науково-технічної бібліотеці – від надходження документів до фонду, їхньої наукової та технічної обробки, використання читачами, до списання тощо [4].

Особливо слід наголосити на чіткій структурі електронного каталогу, який складається з окремих баз даних (БД) різноманітного профілю та призначення, зокрема таких, як:

1) книги (містить бібліографічні описи надходжень книжкових документів та основних фондів);

2) аналітичні описи статей з періодичних видань та книг, рецензії на книги та реферати;

3) періодичні видання (включає перелік періодики з інформацією про надходження окремих номерів);

4) аудіовізуальні документи (АВД) (містить описи видань на електронних носіях);

5) дисертації(бібліографічні описи дисертацій, захищених у Полтавській політехніці включно);

6) автореферати (бібліографічні описи авторефератів дисертацій, захищених як у Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», так і в інших організаціях);

7) нормативно-технічна документація (включає бібліографічні описи нормативно-технічної літератури (ДБН, ДСТУ, ГОСТ, СНИП, промислові каталоги, державні класифікатори та ін.) [4].

Крім того, електронний каталог є центральною ланкою Автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи «Університетська бібліотека «UniLib», розробником якої є Харківський інститут внутрішніх справ. Програму АБІС «Університетська бібліотека «UniLib» було придбано університетом для НТБ у 2003 р. на умовах подальшого доопрацювання і налаштування.

У 2020 р. в базу даних «Університетська бібліотека «UnieLibrary» встановлено оновлену версію, за якою внесено зміни у загальну БД «Електронний каталог», зокрема web-версію для сайту, а також у складі електронного каталогу розміщено електронну бібліотеку з повнотекстовими документами.

Можна окреслити такі модулі АБІС:

1) Комплектатор, тобто надходження літератури. У режимі надходження літератури проводяться усі операції первинного обліку примірників, що надійшли. В автоматизованому режимі ведеться інвентарний облік. У процесі роботи виводяться на друк необхідні документи, штрихкоди, каталожні картки.

2) Підписка на періодичні видання: можливість внесення даних про періодичність, ціну, отримувача; реєстрація надходжень. До цього модуля входять наукова обробка документів та підготовка актів до списання та безпосередньо процес списання.

3) Книги обліку. Сюди відносяться інвентарні книги, книги сумарного обліку, що містять акти літератури, що надійшла, періодики; акти, які вибули з фонду примірників; стогові показники складу фонду за періодами. До речі, усі книги можна роздрукувати.

4) Бібліограф. Містить описи ресурсів (аналітичний опис документів: лінгвістичне забезпечення (алфавітно-предметний покажчик, Тезаурус, УДК)) та корекцію документів, що дозволяє швидко виявити та виправити помилки в описах по всій базі даних.

Запровадження цієї програми значно полегшило роботу працівників бібліотеки, оскільки тепер можна видавати й приймати літературу за допомогою штрихкоду чи інвентарного номера. Обслуговування здійснюється з використанням ПІН-кодів для початку сесії обслуговування. Також система веде статистику обслуговування, дозволяє подовжувати термін користування літературою, вести протокол обслуговування, переглядати історію обслуговування тощо. Крім того, система підтримує єдиного читача з можливістю реєстрації у кожному відділі, роздрукувати формуляр читача, читацький квиток. Ідентифікація здійснюється за допомогою зчитування сканером штрихкоду зі студентського квитка. НПП і співробітникам штрихкоди наклеюються у посвідчення.

Вхід в програму «UniLib – Університетська бібліотека» здійснюється через ярлик «UniLib», що заходиться на Робочому столі комп'ютерів бібліотеки та будь-якого комп'ютера локальної мережі після встановлення ПЗ.

Рис. 1. Робочий стіл комп'ютера НТБ університету

Наступний крок – введення реєстраційного номеру користувача, якій надає відділ обслуговування. Після цього слід натиснути кнопку «ОК».

Рис. 2. Уведення реєстраційного номеру користувача

Відкриється Робочий стіл програми UniLib і на ньому потрібно обрати опцію «Пошук» або натиснути F3.

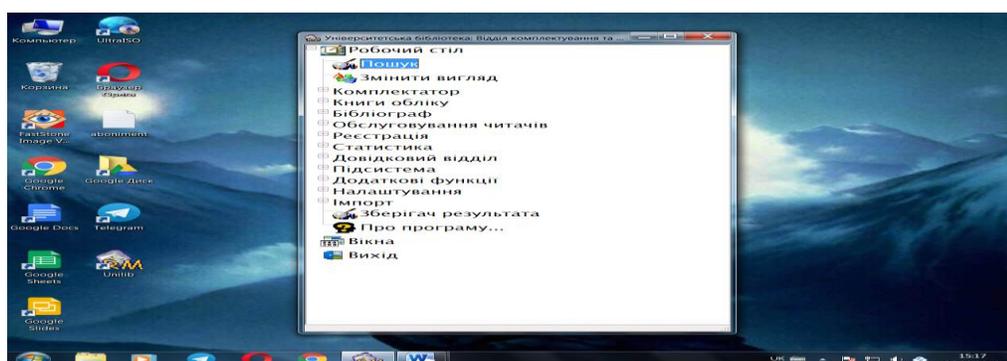

Рис. 3. Вибір опції «Пошук»

До вікна «Пошук» вносяться дані про необхідний документ, які відомі користувачу. Це можуть бути основні елементи бібліографічного опису (автор, редактор, назва або частина назви, видавництво, місце видання); інвентарний номер книги; тип документа (книга, стаття, автореферат, дисертація, журнал); предметна рубрика (ключове слово) – термін, який відповідає основній темі запиту. Предметна рубрика може складатися з декількох слів, які обов'язково слід скорочувати, але не менше, ніж три літери. Після внесення даних для пошуку (правила пошуку можна подивитись також на відкритій формі внизу), треба натиснути кнопку «Знайти» вгорі ліворуч. Слід зазначити, що кількість пошукових даних не обмежується.

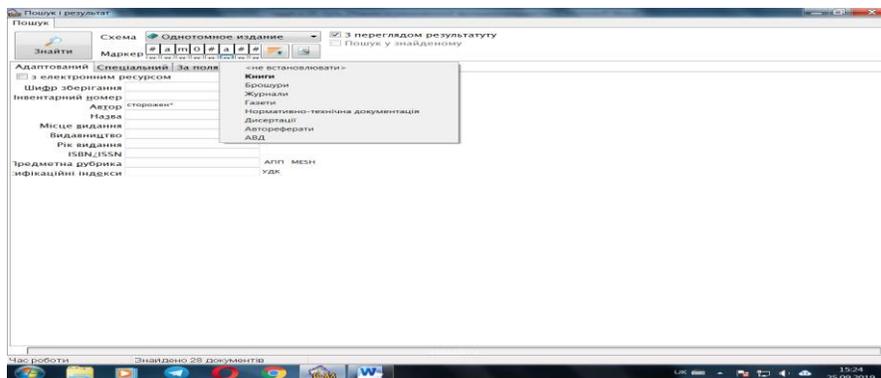

Рис. 3. Уведення пошукових даних

У відкритому вікні «Результат пошуку» з'явиться список документів відповідно запиту (треба мати на увазі, що чим більше даних вказано для пошуку, тим менше «пошуковий шум»). Потрібні видання позначаються у маленькому віконці напроти номера у списку. Список можна роздрукувати у форматі Word (іконка вгорі ліворуч) або зберегти у виді файлу (іконка вгорі праворуч).

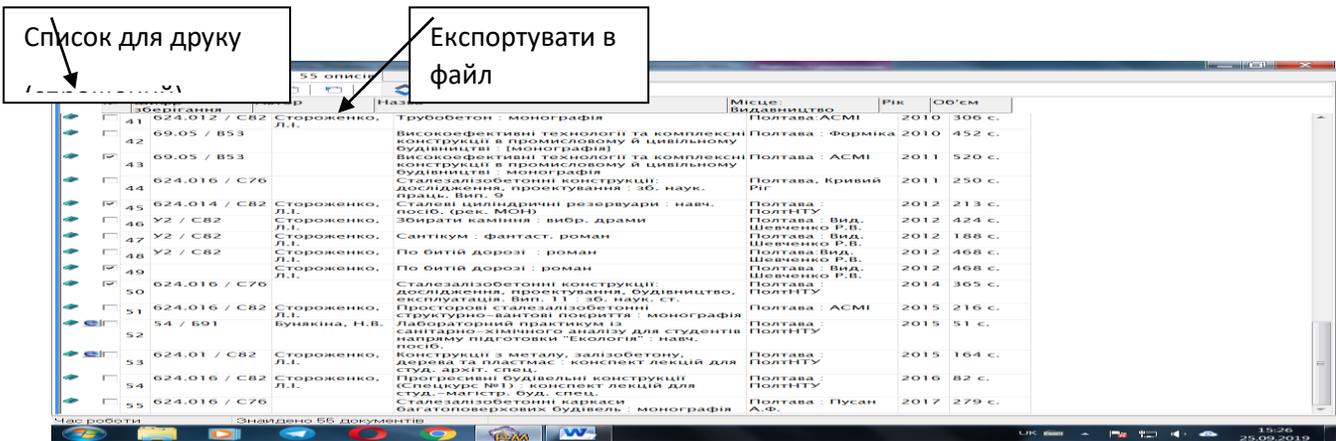

Рис. 4. Список документів відповідно запиту

Бібліографічний запис зі списку можна передивитись детальніше. Для цього необхідно перейти в режим «Змішаний» (кольорова іконка вгорі ліворуч). Форма, яка відкриється, містить докладні дані про видання і дозволяє уточнити кількість примірників та їхнє місцезнаходження (кнопка «Примірники»).

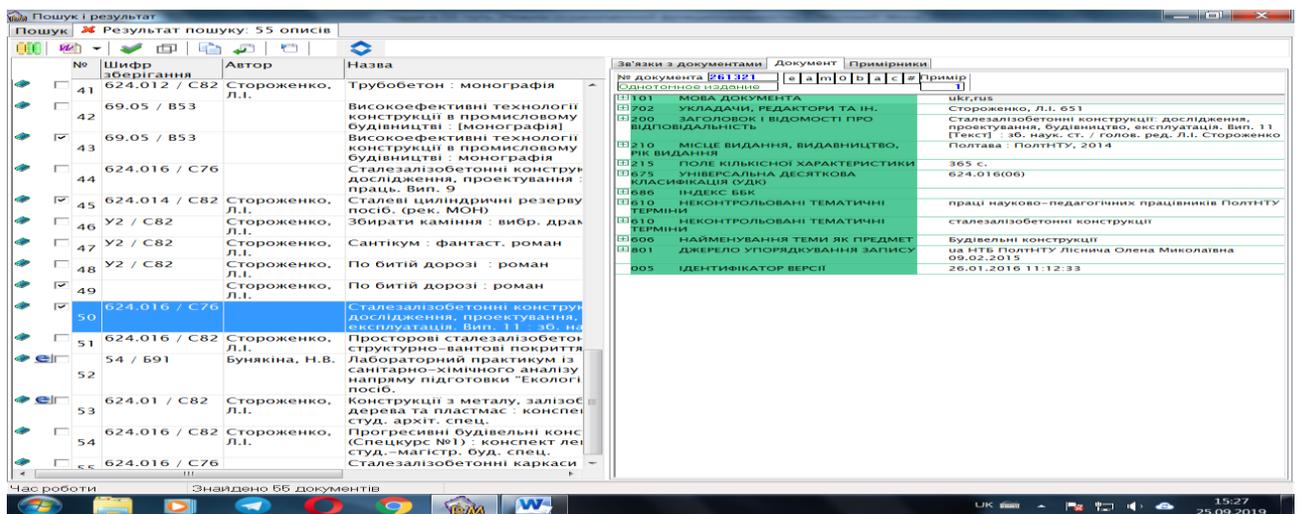

Рис. 5. Бібліографічний запис зі списку

Якщо здійснюється пошук статті, то форма «Результат пошуку» має трохи інший вигляд. У колонці праворуч вказано джерело, у якому розміщена необхідна стаття, та сторінки.

№	Шифр збірника	Автор	Назва	Місце Видовицтво	Рік	Об'єм
1	624 / 3-41 /	Стороженко, Л.І.	Дослідження деформативності попередньонапружених плит до та після підсилення сталіфібробетоном	// Ресурсові матеріали, конструція будівлі та споруди. Вип. 0 2014. Наум. праць		С. 330 - 336.
2	69.002.5 / 3-41 /	Стороженко Л.І., Виба В.В.	Стиснуті сталезалізобетонні елементи з листовим армуванням	// Збірник наукових праць (галузеve машинобудування будівництва). Вип. 13 - 2003		С.3 - 6.
3	69.002.5 / 3-41 /	Стороженко Л.І., Ермоленко Д.А.	Напружено - деформований стан стиснутих кам'яних елементів, армованих прокатними профілями	// Збірник наукових праць (галузеve машинобудування будівництва). Вип. 13 - 2003		С.7 - 13.
4	69.002.5 / 3-41 /	Стороженко Л.І., Назаров О.В.	Міцність та деформації стиснутих трубобетонних елементів при місцевому навантаженні	// Бетон и железобетон в Украине . - 2003 . - № 3		С.15-18.
5	69.002.5 / 3-41 /	Стороженко Л.І., Ермоленко Д.А.	Напружено-деформированное состояние сваях трубобетонных элементов	// Збірник наукових праць (галузеve машинобудування будівництва). Вип. 14		С.33-38.
6	69.002.5 / 3-41 /	Стороженко Л.І., Виба В.В.	Стиснуті сталезалізобетонні елементи зі стрічковим армуванням	// Збірник наукових праць (галузеve машинобудування будівництва). Вип. 14		С.38-41.
7	69.002.5 / 3-41 /	Стороженко, Л.І.	Аналіз методів розрахунку міцності трубобетону при осововому стисненні	// Збірник наукових праць (галузеve машинобудування будівництва). Вип. 14		С. 41-45.

Рис. 6. Пошук статті

За допомогою режиму «Змішаний» можна передивитись інші статті з цього джерела.

№	Заголовок	Назва	Автор	Видання	Рік	Сторінки
1	484	Аналіз механізму виникнення тріщинних процесів при буд-воті з.в.	Стороженко, Л.І.	// Ресурсові матеріали,	2003	С.44-48.
2	484	Аналіз до оцінки напружено-деформованого стану виникнов. ю.л.	Стороженко, Л.І.	// Ресурсові матеріали,	2003	С. 304 - 309.
3	484	Аналіз впливу напружено-деформованого стану виникнов. ю.л.	Стороженко, Л.І.	// Ресурсові матеріали,	2003	С.486 - 492.
4	484	Аналіз впливу напружено-деформованого стану виникнов. ю.л.	Стороженко, Л.І.	// Ресурсові матеріали,	2003	С.270 - 274.
5	484	Аналіз впливу напружено-деформованого стану виникнов. ю.л.	Стороженко, Л.І.	// Ресурсові матеріали,	2003	С.280 - 284.
6	484	Аналіз керуванн виробництва свитини коливан Сердюк Л.І.	Сердюк, Л.І.	// Ресурсові матеріали,	2003	С.477 - 482.
7	484	Аналіз дослідження деформативності попередньонапружених плит до та після підсилення сталіфібробетоном	Стороженко, Л.І.	// Ресурсові матеріали,	2014	С. 330 - 336.

Рис. 7. Пошук інших статей щодо теми, яка цікавить користувача

Необхідно також зазначити, що студенти спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа працюють із програмою «UniLib – Університетська бібліотека» під час вивчення таких навчальних дисциплін, як «Документно-інформаційні комунікації», «Бібліотекознавство», «Електронний документообіг»,

проводять дослідження, що стосуються кваліфікаційних бакалаврських і магістерських робіт.

У НТБ упродовж декількох років функціонує бібліотечний Web-сайт, на якому представлено інформація про бібліотеку, її діяльність та послуги. Користувачі мають до нього цілодобовий доступ.

Є сторінка для користувачів у соціальній мережі Facebook, завдяки якій відбувається популяризація нашого вишу, підвищується його рейтинг за рахунок великої кількості зовнішніх посилань із мережі.

Важливим ресурсом власної генерації є Інституційний репозитарій – «електронний архів університету, місією якого є популяризація наукових здобутків університетської спільноти (науковці, студенти, співробітники), підвищення рейтингу університету через зростання рівня цитованості наукових праць шляхом забезпечення вільного довготривалого та надійного доступу до них через Інтернет»[2].

Отже, сучасні інформаційні реалії вносять корективи і в роботу бібліотек.

Науково-технічна бібліотека Полтавської політехніки як важливий структурний підрозділ вишу в складних умовах сьогодення прагне на належному інформаційному рівні забезпечити освітній, науково-дослідний і виховний процес в університеті.

Джерела і література

1. Білик О., Гудімова Н. Роздуми щодо оцінювання якості роботи бібліотеки. *Бібліотечна планета*. 2011. № 4. С. 28–32.
2. Криштафович Л.А. Інформаційне забезпечення науки ЗВО – стратегічна складова діяльності університетської бібліотеки. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/>

3. Міщан Т.І. Бібліотечно-інформаційні ресурси бібліотеки Донецького національного університету імені Василя Стуса. URL: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/7475/7476>
4. Положення про електронний каталог науково-технічної бібліотеки. Полтава, 2016. 19 с.

Вероніка Черкес

Наук. керівник – викладач Гуменюк Г.Ф.,

м. Полтава

МЕТРИЧНІ КНИГИ ЯК ЦІННІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ В ДЕРЖАВНОМУ АРХІВІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Питання інформаційної діяльності завжди залишається найважливішим напрямом в роботі архівних установ. Найбільший інтерес з боку суспільства викликають матеріальні носії письмової інформації, а саме – метричні та актові книги. Роботою з цими джерелами займається у Державному архіві Полтавської області відділ інформації та використання документів.

До функцій структурного підрозділу установи належить виконання певних завдань, а саме: розглядати в установленому законодавством порядку звернення громадян; забезпечувати доступ до публічної інформації, розпорядником якої він є; надавати користувачам архівні документи і довідковий апарат до них, інформувати про документи, відомості з яких можуть бути ними використані; забезпечувати видачу архівних довідок [1].

Енциклопедія історії України дає визначення поняттю «метричні книги». Це комплекс джерел, що містять інформацію про громадян, стан людини – народження та хрещення, вінчання, смерть і відспівування тощо.